

Nr 23.

Ankom till riksdagens kansli den 17 mars 1936 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner rörande klockares m. fl. befattningshavares avlöningsförhållanden.

Första lagutskottet har förehaft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen nr 20 i första kammaren av herr *Alfred Andersson* och nr 60 i andra kammaren av herr *Paulsen* samt nr 157 i första kammaren av herr *Petrus Nilsson* och nr 266 i andra kammaren av herr *Pehrsson* i Bramstorp.

I motionerna I: 20 och II: 60, vilka äro likalydande, föreslås, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag dels om rättighet för kommunerna att inlösa klockarboställena, dels ock därom att av de medel, som inflyta genom inlösen av klockarboställena, skall bildas en fond för reglering av klockarlönerna.

I motionerna I: 157 och II: 266, vilka också äro likalydande, hemställas, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag angående beredande av möjlighet för församling att erhålla bidrag ur kyrkofonden till avlöande av kyrkomusiker samt vad därmed kan sammanhöra.

Till stöd för yrkandena i motionerna I: 20 och II: 60 anföres bland annat följande:

Den nuvarande ordningen ute på landsbygden med klockarboställen och vad därmed sammanhängde vore inte sådan som den borde vara, och detta torde huvudsakligast bero därpå, att boställsinnehavaren (klockaren), som ju vore byggnadsskyldig, hade försummat denna skyldighet eller av ekonomiska skäl inte orkat med densamma. I regel vore dessa boställen utarrenderade, och därmed hade ju också underhållsskyldigheten övergått på arrendatorn. Boställsinnehavaren försökte givetvis erhålla så stor arrendeavgift som det överhuvudtaget vore möjligt; följderna bleve att inte heller arrendatorn av ekonomiska skäl kunde fullgöra sin underhållsplikt. Bristerna bleve större år från år, och så en dag fölle husen, och följderna härav bleve att kommunerna måste bygga nya hus och härigenom åsamkas dryga ekonomiska uppostringar. Det syntes därför vara av behovet påkallat, att åtgärder från statsmakternas sida vidtoges för att komma fram till en bättre ordning på detta område. Det skulle kunna tänkas som en utväg, att kommunerna finge rätt att efter värdering inlösa dessa boställen med skyldighet att uppföra tidsenliga hus å desamma för att sedan sälja dem. De medel, som härigenom erhöles, skulle bilda en fond att användas till att fylla ut klockarlön utöver vad församlingarna och staten gemensamt kunde anslå.

I motionerna I: 157 och II: 266 yttras bland annat:

De praktiskt taget enda befattningshavare i allmän tjänst, som fortfarande hade sina avlöningsförhållanden ordnade efter det för länge sedan utdömda naturaavlöningssystemet, vore innehavarna av de i allmänhet förenade klockar-, kantors- och organistbefattningarna. De disponerade den fasta egendom, vars avkastning vore anslagen såsom avlöningstillgång åt klockaren i församlingen, under sin tjänstetid relativt självständigt mot skyldighet bl. a. att ansvara för bebyggelsen av densamma. Särskilt det sistnämnda hade med hänsyn till de numera så dryga byggnadskostnaderna ofta verkat ruinerande för befattningshavarna. Den dåliga och otidsenliga beskaffenhet av fastigheternas åbyggnader, som detta avlöningssystem givetvis medfört, hade resulterat i att det ekonomiska utbytet av fastigheterna mer och mer förminskats. För församlingarna komme detta att innebära, att avlöningen åt dessa befattningshavare i väsentligt större utsträckning än tidigare måste anvisas av uttaxerade medel. Principen skatteutjämning olika kommuner emellan för ändamål, som det icke låge inom varje kommuns eller församlings fria val att närmare utforma, hade nu slagit igenom. Frågan om bidrag till församlingarna för avlöande av kyrkomusikerna syntes därför vara mogen till upptagande. Samtidigt härmed komme också frågan om bestämmandet av storleken av kyrkomusikernas löneförmåner. Dessa båda frågor kunde icke var för sig avgöras. Kyrkomusikernas avlöningsförhållanden syntes böra ordnas i ungefärlig överensstämmelse med prästerskapets. De till kyrkomusikerna på lön anslagna fastigheterna borde sålunda intaga samma förvaltningsrättsliga ställning som prästerskapets löneboställen, och bidrag ur kyrkofonden borde kunna utgå till församling, vars fasta avlöningstillgångar eller skatteunderlag ej försloge till beredande av en skälig avlöning åt kyrkomusikerna.

I de svenska landskapslagarnas kyrkobalkar förutsattes, att för varje församling eller kyrka jämte prästen skulle vara anställd en befattningshavare med uppgift företrädesvis att under prästen ha närmaste vård och tillsyn över kyrkan och dess lösa egendom, särskilt kyrkans skrud, dopfunt och ringklockor, ha nycklarna till kyrkan, sörja för ringningen samt i övrigt vara prästen behjälplig i hans ämbete, t. ex. med bärande av bok och stola (kappa) i socknen o. d. Då sörjandet för ringningen av klockorna utgjorde ett av hans väsentligaste åligganden, kallades han *klockare*. Den ställning, klockaren under katolska tiden åtminstone på landsbygden intog, får i det hela anses ha varit en kyrkotjännares. Någon uppgift för honom beträffande sången i kyrkan synes ej ha varit avsedd. Denna sköttes och leddes av prästerskapet självt, i större församlingar genom särskilda korpräster. Vid domkyrkorna ålåg ledningen av kyrkokörerna och undervisningen i sång i regel en prästman, kallad *kantor*.

Vid reformationen ansågs klockaren fortfarande behövlig för de sysslor, han dessförinnan haft. Han skulle nu leda menighetens kyrkosång. Med det intresse, kyrkan hade för undervisningens befrämjande, fick klockaren också efter hand sig uppdraget att undervisa och lära ungdomen i socknen

att läsa och skriva. Klockarens skyldighet härutinnan stadfästes genom 1686 års kyrkolag, som i korthet redogjorde för klockarens äldre åligganden, vilka i det hela bibehöllos, sådana de efter hand utvecklats.

I kyrkolagen intogs angående klockare bl. a. följande stadganden:

24 kap. 31 §. Klockaren skall — — — av kyrkoherden och församlingen väljas, men icke utan löftesmän antagas. Han skall vara ärlig, trogen och flitig, boklärd och kunna sjunga och skriva, så att han däruti kan undervisa församlingens ungdom.

24 kap. 32 §. Han skall ock vara kyrkan trogen och kyrkoherden och församlingen lydlig, sörja för ringningen och klämtningen, på behöriga tider ställa timklockorna samt taga allt det i noga akt och förvar, som honom i händer antvargas och förtros. Desslikes skall han vara prästerna vid gudstjänsten, skriftermålen och, när det befallles, uti sockenbud samt annan kyrkotjänst vid handen; men ingalunda genom någon kyrkoherdens enskilda tjänst besväras, hindras eller avhållas ifrån den plikt honom åligger, med all flit och trohet att driva barnaläran. Han skall ock bära kapitlets, prostens och kyrkoherdens brev till prosten, när de honom tillhandakomma, till nästa klockare och, där sådant försummas, till skadan, som därav timar, svara. I det övriga, vad hans ämbete angår, så rättar han sig efter den förordning, som biskopen och konsistorium honom föreskriva.

Det torde här böra anmärkas, att ledningen av kyrkosången icke nämndes särskilt bland klockarens åligganden. Dock vill det synas, som om de praktiska göromålen skulle stå tillbaka för klockarens ideella uppgifter, och klockaren räknades enligt kyrkolagen bland kyrkans ämbetsmän. Emellertid blev klockaren, huvudsakligen i följd av utfärdandet jämlikt 24 kap. 32 § kyrkolagen av föreskrifter för klockare, försatt i ställning av kyrkobetjänt eller dylikt. Utöver vad kyrkolagen stadgade upptogos i domkapitlens s. k. klockare- eller stiftsstadgar, bland annat, följande åligganden, nämligen: att utföra psalmsång vid begravningar; vårda kyrkan och dess lösa egendom; övervaka ordningen på kyrkogården angående grävning o. d.; hålla kyrkans böcker och handlingar i ordning; mottaga, framlänna och förvara publika handlingar; utskryva kungörelser angående gudstjänsten; uppbära och anteckna en del inkomster till kyrkan; ha tillsyn över, att kyrkvaktare, dödgravare, ringare etc., där sådana finnas, rätteligen fullgöra sina skyldigheter; vårda kyrkans minnesmärken; se till, att kyrkan blir belyst; medfölja pastor på husförhör o. s. v.

Utvecklingen har medfört åtskilliga förändringar i klockarens ställning och åligganden. Den egentliga barnundervisningen får, till följd av folkskoleväsendets utveckling, ej numera anses ingå i klockarens uppgift, och sökande till enbart klockarbefattning behöver ej vidare styrka boklärdom. Likaså torde undervisningsplikten i sång ha upphört. Dessa klockarens uppgifter ha överflyttats på andra befattningshavare, och så är ock fallet beträffande de flesta övriga uppgifterna, vilka övertagits av kyrkvaktare, dödgravare och ringare. Klockares brevbäringsskyldighet har upphävt, icke

heller tillämpas stadgandet, att klockaren skall vara prästerna »vid handen» uti sockenbud o. d. Vid mässfall skall klockaren avkunna lysning till äkten-skap. I städerna är klockaren ofta skrivbiträde på pastorsexpeditionerna.

För tillsättning av klockartjänst gäller numera i huvudsak, enligt lagen den 6 april 1894 och Kungl. Maj:ts stadga den 4 maj samma år, att kyrko-rådet bland de sökande uppför tre på förslag samt att församlingen väljer klockaren enligt de grunder, som för rösträtt vid kyrkostämma i allmänhet äro bestämda. Redan från början av folkskoleväsendets omdanande blevo i åtskilliga församlingar skollärary- och klockartjänsterna förenade, och för-samlingarna ha sedan i allt större utsträckning begagnat sig av denna an-ordning.

Efter hand som förhållandena beträffande sången och musiken i kyrkorna väsentligen förändrades, särskilt sedan orglar alltmör kommit i bruk, och då klockarna i regel icke kunde traktera orgeln, tjänstgjorde särskilda *orga-nister*, om vilka redan i 1686 års kyrkolag stadgades, att de skulle väljas av kyrkoherden och församlingen; vid domkyrkorna borde tillsättningen ske med såväl konsistorii som församlingens och kyrkoherdens minne. Ehuru inrättande av organistbefattning ej är i lag föreskrivet utan ansetts beroende av församlingens beslut, ha efter hand organister eller åtminstone orgel-spelare anställts vid flertalet kyrkor, som ha orgel eller orgelharmonium, varvid församlingarna sökt i allt större utsträckning förena denna syssla med klockarbefattning.

I och för sig medförde anställandet av en organist vid sidan av klockaren ej någon förändring i den senares skyldighet att leda kyrkosången. Efter hand synes dock, då organisterna voro mera musikaliskt utbildade än kloc-karna, ledningen av sången, åtminstone vid de tillfällen då orgel användes, alltmera ha övergått på organisten, vilket även fått sitt uttryck i ett flertal av nu gällande stiftsstadgar. Endast i vissa större städer hade, i anslutning till den gamla skolkantorsinstitutionen, för ledningen av sången särskilda personer anställts, benämnda kantorer (kyrkosångare). Sedermera synes emellertid den uppfattning alltmera ha gjort sig gällande, att ledningen av kyrkosången ej utan vidare inginge i klockar- eller organistbefattningen, utan att *särskild kyrkosångarbefattning* borde inrättas, som dock kunde vara och i regel jämväl blivit förenad med klockar- och organistbefattningarna eller endera av dessa.

Rörande *avlöningsförmånerna* finnas beträffande organist, såvitt nu är av intresse, allenast stadgat, att lönen skall av församlingen sammanskjutas efter de grunder, som gälla för kommunalskylders utgörande i allmänhet (lag den 16 oktober 1908). Detsamma torde gälla beträffande kyrkosångare (kantor). Vid bestämmandet av lörens storlek läser församlingen ha full frihet (jämför regeringsrättens årsbok 1930, s. 283).

Om avlöning till klockare stadgas i förordningen den 2 november 1883

angående allmänt ordnande av klockarnas löneinkomster, vilken förordning utfärdats i överensstämmelse med riksdagens i ämnet avgivna förslag, som av kyrkomötet biträtts. I § 1 av förordningen lämnas föreskrifter om löne-reglering för varje församling. Den klockaren tillkommande lönen bör därvid, enligt § 2, bestämmas i skäligt förhållande till omfattningen av hans tjänstegöromål samt beräknas så, att alla offer och avgifter för särskilda förrättningar upphöra. Klockaren skall vidare, jämlikt § 3, bibehållas vid bostad och jord, som må vara honom på lön anslagna; dock att förmånen av bostaden och avkastningen av jorden må i lönen inberäknas, såvitt hinder ej möter av särskilt meddelade föreskrifter. Enligt §§ 4 och 5 skall vad utöver förmån och avkastning, som i § 3 sägs, till klockares avlöning erfordras, sättas och utgå i penningar samt sammanskjutas av församlingen efter de grunder, som för kommunalutskylders utgörande i allmänhet äro stadgade.

För det fall att folkskollärartjänst är förenad med organist- eller klockarsyssla eller båda dessa sysslor, givas i § 27 folkskolestadgan särskilda bestämmelser om fastställandet av lönens belopp.

Rörande *klockarboställena* må lämnas följande redogörelse:

Redan från tiden före reformationen omtalas, att klockare beretts förmån av boställe eller åtminstone bostadsförmån.

I samband med att efter reformationen nya uppgifter pålades klockarna, blev det allt vanligare att klockarna, åt vilka bostäder brukade beredas invid kyrkorna, fingo bruka eller upptaga viss i närheten belägen jord, kyrkan eller socknen tillhörig eller belägen å prästgården eller kringliggande byars ägor. Efter hand ökades emellertid såväl antalet som storleken av klockarnas jordar. Hemman eller lägenheter donerades av enskilda, inköptes av socknemännen eller upplätos av kronan. Kyrkojordar anslogos till klockaren med eller utan avgäld. Spridda jordar upplätos från skilda byalag. Särskilt i vissa trakter blev det allmänt, att jord från prästborden, med eller utan skyldighet att utgöra dagsverken eller andra prestationer, upplätos till klockaren. Där krono-, härads- eller sockenallmänningar förekommo, fick klockaren ofta å dem upptaga jord till boställe. I anledning av föreskrifter, som mot slutet av 1600-talet meddelades i syfte att få ecklesiastikstatens boställen införda i jordeböckerna, blevo i ett flertal fall dessa boställen införda i jordeböckerna såsom särskilda enheter. Prästerskapets privilegier av den 16 oktober 1723 omfattar även klockarboställena. Efter nämnda år ha väl en del boställen försålts eller eljest blivit obefintliga, men å andra sidan hava ett stort antal nya boställen tillkommit på samma sätt som under tidigare perioder, ävensom genom avsättningar vid skiften. Utvecklingen har sålunda gått därhän, att, enligt av 1919 års klockarutredning — varom nedan närmare förmäles — lämnade uppgifter, av 2 426 befattningshavare 846 innehade förmånen av boställen med jord. Inom

vissa klockardistrikt funnos stundom två eller flera boställen, så att 969 boställen med jord finnas redovisade av nämnda utredning. Den sammanlagda arealen av boställena med jord utgjorde, enligt vad klockarutredningen vidare upplyser, 6 394 hektar, därav 3 016 hektar inrösningsjord och 3 378 hektar avrösningsjord med impediment. Medelarealen utgjorde för varje boställe cirka 8 hektar, därav nära hälften inrösningsjord. Arealen växlade emellertid betydligt. Av boställena hade över en fjärdedel lägre areal än 1 hektar, hälften lägre än 3 hektar och endast ungefär en fjärdedel 10 hektar eller däröver; därav flertalet i Lunds stift och i Halland. Det sammanlagda taxeringsvärdet år 1916 utgjorde 3 268 465 kronor, därav 156 500 kronor å »annan fastighet». Medelvärdet utgjorde 4 323 kronor. Bortsåge man emellertid från Lunds stift och Halland, sjönke medelvärdet till 2 332 kronor. Av boställena hade nära en tredjedel lägre värde än 1 000 kronor, omkring hälften lägre än 2 000 kronor och endast två sjundedelar 5 000 kronor eller däröver. I åtskilliga fall nedginge såväl arealen som taxeringsvärdet till högst obetydliga belopp. Detta sammanhängde därmed, att den jord, som tillagts ett boställe, ofta allenast utgjordes av ett trädgårdsland, en kåltäppa eller dylikt, ej överstigande vad som t. ex. för skollärare ansågs motsvara planteringsland till tjänstebostaden.

Man har såsom allmän regel velat uppställa, att då någon författning ej ålägger församling å landet att förse sin klockare med boställe, skyldigheten att bebygga och underhålla boställe, som tillhandahålles honom, skulle åligga boställshavaren. Denna regel torde dock icke vara allmängiltig. I allmänhet lär emellertid gälla, att de större jordbruksboställena, särskilt i de forna danska och norska provinserna, underhållas och bebyggas av boställshavaren, under det att församlingen anses underhålls- och nybyggnadsskyldig vid boställen, som huvudsakligen utgöras av bostad utan jord eller allenast med mindre jord eller som vid förenade klockar- och skolläraryrkebefattningar anses anslagna jämväl till skolläraryrkebefattningen. — Kontrollen över att nybyggnads- och underhållsskyldigheten fullgöres samt att boställenas ägor väl hävdas utövas genom syn och ekonomisk besiktning. Föreskrifter om ekonomisk besiktning och laga syn finnas i kungörelsen den 28 maj 1830 angående ekonomiska besiktningar å kyrkoherdeboställen, kapellans- och klockarbord, samt präststomhemman. Om laga syn finnes jämväl ett stadgande i § 8 av resolutionen på prästerskapets allmänna besvär den 12 januari 1757. I övrigt gälla allmänna lagens bestämmelser angående husesyn och förfarandet vid underrätt. Av 1919 års klockarutredning framgår emellertid att dessa kontrollföreskrifter i stor utsträckning eftersätts.

Frågan om reglering av klockarnas löneförmåner har tidigare varit före i ett större sammanhang, nämligen gemensamt med övriga spörsmål angående en tilltänkt omreglering av klockarinstitutionen i dess helhet.

Redan den 31 januari 1908 avgåvo särskilda kommitterade ett betänkande med förslag till en genomgripande omorganisation av klockarinstitutionen. Det uppdrogs sedermera åt hovrättsrådet K. J. Ekman att inom eklestistikdepartementet biträda vid frågans fortsatta behandling, särskilt vad angående de med klockarinstitutionen förenade löneförmåner. Ekman avgav den 7 januari 1915 en promemoria i ämnet. Härefter tillkallades ytterligare sakkunniga, vilka den 19 maj 1915 överlämnade förslag till lag angående kantorer.

Efter nådigt uppdrag utarbetade vidare regeringsrådet G. Thulin en vidlyftig utredning angående klockar-, organist- och kantors-(kyrkosångar-) befattningarna, vilken år 1919 befordrades till trycket (*1919 års klockarutredning*). Denna innehåller, förutom omfattande historiska och statistiska utredningar, en redogörelse för 1915 års förslag och däröver avgivna yttranden ävensom nytt förslag till riktlinjer för lagstiftning i ämnet. Thulin avgav även ett förslag till lag angående kantorer jämte därmed sammanhängande författningsförslag. Sedermera tillkallades ytterligare fyra sakkunniga att under Thulins ordförandeskap biträda med fortsatt utredning rörande klockarinstitutionen. Dessa sakkunniga avlämnade ett den 6 mars 1920 dagtecknat betänkande med förslag, byggda huvudsakligen på följande grunder:

I stället för de nuvarande klockar-, organist- och kyrkosångarbefattningarna skulle inrättas kantorsbefattningar. Kantor tillades egenskap av kyrklig tjänsteman. Kantorsbefattningarna voro av två huvudslag: kantorsbefattning, som var avsedd att utgöra befattningshavarens huvudsakliga verksamhet (självständig kantorsbefattning), och kantorsbefattning, som var avsedd att för befattningshavaren utgöra en bisyssla (kantorsbefattning med begränsad tjänstgöring). Hade kantorsbefattning med begränsad tjänstgöring i viss föreskriven ordning förenats med folkskollärartjänst, benämndes den skolkantorsbefattning. Kantors tjänstäligganden voro dels av kyrkomusikalisk, dels av icke kyrkomusikalisk art. Huvudvikten låg dock å de kyrkomusikaliska göromålen. Bland göromål av icke kyrkomusikalisk art hade för innehavare av självständig kantorsbefattning upptagits att i viss utsträckning biträda å pastorsexpeditionen, där sådant biträde erfordrades. I större kantorsdistrikt skulle, jämte kantorsbefattning, få inrättas antingen särskild befattning för orgelspelningen och vad därmed sammanhängande (organistbefattning) eller särskild befattning för den icke kyrkomusikaliska delen av kantors verksamhet (klockar- eller kyrkofogdebefattning) eller ock båda dessa särskilda befattningar. Bland göromålen för innehavare av klockar- eller kyrkofogdebefattning låg huvudvikten vid biträde å pastorexpeditionen, som denne befattningshavare var skyldig lämna. I fråga om lönerna upptog förslaget principen om minimilöner. Lönerna skulle bestämmas genom löneregleringar, vartill förslag skulle upprättas å kyrkostämman med den eller de församlingar, kantorsdistriktet omfattade. Förslaget skulle underställas domkapitlets prövning och fastställelse samt i vissa fall hänskjutas till Kungl. Maj:ts avgörande. Till de förutnämnda lönerna skulle komma dyrtidstillägg till belopp, som kunde bli bestämt av Kungl. Maj:t och riksdagen.

Beträffande frågan, på vad sätt dessa löner skulle gäldas, anfördes i klockarutredningen bland annat:

Det hade framhållits, att utredning borde verkställas angående möjligheten att genom uppsamlande till en gemensam kassa av överflödiga avlöningstillgångar vid klockarbeställningar kunna bereda en utjämning i avseende å de olika pastoratens bidragsskyldighet och de skilda befattningarnas lönebelopp. Därvid syntes man närmast hava tänkt sig, att bidrag till en dylik gemensam kassa skulle kunna erhållas från klockarnas och organisternas boställen, särskilt från deras skogsavkastning. Av den verkställda utredningen torde emellertid framgå, att något väsentligt bidrag till en dylik kassa ej vore att påräkna från boställenas skogsavkastning, och om än i en del distrikt boställen funnes, som ursprungligen finge anses hava upplåtits av kronan eller eljest tillkommit på sådant sätt, t. ex. från prästerskapets boställen, att de, med tillämpning av vad som föreskrivits beträffande sistnämnda boställen, möjligen skulle kunna i lagstiftningsväg helt eller delvis överföras från vederbörande kantorsdistrikt till en för hela riket gemensam kassa, torde dock näppeligen i något av dessa distrikt boställsavkastningen vara av den storlek, att den motsvarade, ännu mindre lämnade överskott över, vad som erfordrades för befattningshavarnas inom distriktet avlöning. Något bidrag till kantorernas avlöning från en av överflödiga avlöningstillgångar bildad kassa torde sålunda ej vara att påräkna. Ville man vinna ifrågasatt utjämning, borde därför tillses, om icke erforderligt bidrag skulle kunna lämnas direkt av statsmedel eller från kyrkofonden.

Med skrivelse, nr 13, till 1920 års kyrkomöte framlade Kungl. Maj:t bland annat ett förslag till lag om kantorer, vilket i allt väsentligt överensstämde med ovanberörda sakkunnigbetänkande av den 6 mars 1920. Samtidigt framlade Kungl. Maj:t i skrivelse, nr 15, ett förslag till lag om bidrag av allmänna medel till avlöning av kantorer, klockare (kyrkofogdar) samt kyrkoskrivare (å pastorsexpeditionerna) för kyrkomötets godkännande i vad förslaget avsåg bidrag från kyrkofonden. I sådant hänseende föreslogs — med någon avvikelse från ett av de sakkunniga framlagt förslag i ämnet — att bidrag från kyrkofonden skulle intill visst belopp utgå för befattningar, vilkas innehavare vore skyldiga att biträda å pastorsexpeditionen, eller sålunda för självständiga kantorsbefattningar, klockar- eller kyrkofogdebefattningar och kyrkoskrivarbefattningar.

Kyrkomötets särskilda utskott nr 3 tillstyrkte i utlåtande nr 1 förslaget till lag om kantorer med några mindre modifikationer. I utlåtande nr 3 avstyrkte samma utskott förslaget till lag om bidrag av allmänna medel till avlöning av kantorer, klockare (kyrkofogdar) samt kyrkoskrivare, i vad detsamma avsåg bidrag från kyrkofonden, och anförde därvid följande:

Utskottet kunde icke tillstyrka det föreliggande förslaget, att från kyrkofonden skulle lämnas bidrag till avlöning åt innehavare av självständiga kantorsbefattningar, klockar- eller kyrkofogdebefattningar och kyrkoskrivarbefattningar. Det ändamål, varför medel enligt förslaget skulle tagas ur fonden, syntes, på sätt kyrkofondskommittén anført i avgivet yttrande, vara främmande för kyrkofondens uppgifter och lätt kunna tagas till intäkt för

ytterligare anlåtande av densamma för liknande eller andra främmande ändamål. Det hade framhållits, att kyrkofondens medel skulle anlåtas endast för lämnande av biträde vid arbetet å pastorsexpeditionen, ett ändamål, som i allt fall nära berörde kyrkofondens uppgifter, och att genom detta biträde prästerskapet kunde beräknas få mera tid för sin egentliga prästerliga gärning, det församlingsvärdande arbetet, samt möjligen i en framtid antalet prästerliga befattningar skulle kunna minskas; därigenom skulle säkerligen efter hand en del av bidraget från kyrkofonden kunna inbesparas. Härtill kunde anmärkas, utom det att arbetet å pastorsexpeditionerna till övervägande del skedde för fyllande av ett statsintresse, att utsikten till en minskning av behovet av prästerliga befattningshavare med all sannolikhet icke skulle komma att motsvaras av verkliga förhållandet, då det med hänsyn till omvandlingarna i befolkningsförhållandena och andra omständigheter, som sammanhänge med det andliga livets utveckling i nutiden, snarare torde krävas en ökning i de prästerliga arbetskrafterna. Vad anginge kyrkofondens förmåga att bära de med fullföljande av dess ändamål förknippade utgifter, ville utskottet erinra, att i sådant avseende starkt ökade krav ställts på fonden, samt att med nedåtgående konjunkturer kunde befaras, att fondens bärkraft kunde komma att för fullgörande av dess egentliga uppgifter i mycket hög grad anlåtas.

Kyrkomötet godkände utskottsutlåtandena.

Genom proposition, nr 22, föreslog Kungl. Maj:t 1921 års riksdag, såvitt nu är av intresse, att antaga det av kyrkomötet godkända förslaget till lag om kantorer.

I sitt i anledning av propositionen avgivna utlåtande, nr 25, anförde första lagutskottet, efter en erinran om de huvudsakliga bestämmelserna angående klockare och organister, bland annat:

Genom antagandet av nu förevarande lagförslag skulle dessa spridda stadganden upphävas och ersättas av en enhetlig lagstiftning i ämnet. Ett sådant sammanförande av de nu på skilda håll förekommande stadgandena rörande ifrågasvarande befattningshavare måste i och för sig anses innebära en fördel. Likaså finge erkännas, att dessa stadganden för närvarande vore behäftade med åtskilliga brister, som på en del håll kunde medföra olägenheter. Icke desto mindre ansåge utskottet det kunna sättas i fråga, om en lagstiftning av den art och omfattning, som föresloges, verkligen vore påkallad av ett mera allmänt behov, som måste omedelbart tillgodoses. I det stora flertalet kommuner i vårt land torde man nämligen dittills utan större olägenheter hava funnit sig i de rådande förhållandena på ifrågasvarande område. Om utskottet sålunda ställde sig tveksamt redan till frågan, huruvida något allmänt och trängande behov av en lagstiftning sådan som den föreslagna verkligen förefunnes, så vågade utskottet bestämt ifrågasätta lämpligheten av vissa av de grunder, på vilka förslaget vilade. Särskilt hade utskottet funnit det ägnat att väcka allvarliga betänkligheter, att den föreslagna ordningen i vissa avseenden skulle innebära ett enligt utskottets förmenande icke påkallat ingrepp i de kommunala myndigheternas självbe-

stämningens rätt. I sådant hänseende vore att märka, att de för handhavande av kyrkosången och kyrkomusiken för närvarande anställda befattningshavarna vore rent kommunala tjänstemän, som valdes å kyrkostämman och avlönades på sätt de särskilda kommunerna själva bestämde, varvid dock avlöningen skulle bestämmas i skäligt förhållande till omfattningen av tjänstegöromålen. De befattningshavare, som enligt förslaget skulle anställas, komme däremot att intaga en helt annan ställning. Även de skulle visserligen i regel tillsättas genom val å kyrkostämman, men förslagets stadgande om att de skulle vara kyrkliga tjänstemän liksom även dess bestämmelser i övrigt komme att giva kantorerna en gent emot kommunerna betydligt mera oberoende ställning och i viss mån göra dem till ett slags stats-tjänstemän, allt under det att kommunerna dock fortfarande skulle svara för deras avlöning. Inskränkningen i kommunernas rätt komme särskilt till synes uti de föreslagna stadgandena om sättet för bestämmande av kantorernas avlöning. De principer, som därutinnan kommit till uttryck i det framlagda lagförslaget, hade utskottet icke ansett sig kunna godtaga. Att giva statsmyndigheter en i detalj ingående bestämmanderätt rörande avlöningar, för vilkas erläggande kommunerna vore ansvariga, vore enligt utskottets förmenande i detta fall icke riktigt eller lämpligt. Visserligen hade så i vissa fall redan skett, då det gällt undervisning och hälsovård, alltså på områden, där ett påtagligt statsintresse av enhetlig reglering förelåge, men att utsträcka denna princip till att gälla även på förevarande område kunde enligt utskottets förmenande icke anses tillrådligt. Ej heller kunde utskottet tillstyrka, att vissa avlöningsbelopp för ifrågavarande tjänstemän i lag fixerades. Kommunernas löner till dessa kommunala tjänstemän borde enligt utskottets mening liksom hittills bestämmas av kommunerna själva utan medbestämmanderätt för statens myndigheter.

Första lagutskottet hemställde, att det framlagda lagförslaget icke måtte av riksdagen bifallas. Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan.

Genom skrivelse, nr 13, till 1932 års kyrkomöte föreslog Kungl. Maj:t kyrkomötet att för sin del antaga ett vid skrivelsen fogat förslag till lag med vissa bestämmelser angående boställen för klockare och organister. Föredragande departementschefen anförde därvid bland annat:

Genom den negativa ståndpunkt, riksdagen intagit till det år 1921 framlagda förslaget till lag om kantorer, hade de påtagliga brister, som vidhäftade de nuvarande författningsbestämmelserna i ämnet, kommit att kvarstå. Då det syntes angeläget att avlägsna dessa brister, föranleddes man att söka, med bibehållande av grunddragen av den nuvarande ordningen, genomföra de partiella reformer, vartill omständigheterna kunde giva anledning. För närvarande hade tre särskilda spörsmål, vilka alla rörde de till klockarna upplåtna eller donerade boställena blivit aktuella, nämligen frågorna om *förvaltning av skogarna å klockarboställena*, om *disposition av dessa skogars avkastning* samt om *kontrollen över boställenas jordbruksdelar*. — —

Att nu upptaga frågan om avlöandet av kyrkomusikerna i hela dess vidd låte sig naturligtvis icke göra efter den utgång, samma fråga erhållit vid 1921 års riksdag. Däremot kunde vissa skäl anföras för att beträffande klockarboställes jordbruksdelar företaga en uppdelning i fri bostad för tjänstnehavaren och avkomstgivande löneboställe på sätt skett å prästboställena. Förslag i denna riktning hade tidigare väckts. Till stöd för detta förslag kunde åberopas, att klockarna lika väl som prästerna borde befrias från jordbruksbestyren, som de ofta icke förstode eller intresserade sig för. Löneboställena borde vid en reform i denna riktning överlämnas till förvaltning av församlingarna enligt enahanda grunder, som i förslaget till ny boställsordning föreskrevs för pastoratens boställsförvaltning. — Mot förslaget kunde emellertid göras vägande invändningar. De allra flesta klockarboställen, till vilka hörde jordbruksjord, vore så små, att de jämte bibehållande av bostadslägenhet för klockaren icke lämpade sig för ett självständigt jordbruk eller kunde utarrenderas som sådant. Det vore visserligen sant, att boställen funnes, vilka med fördel skulle kunna utarrenderas. I sådana fall hade emellertid utan särskilt lagstadgande utarrendering ofta medgivits av Kungl. Maj:t. Ett icke obetydligt antal boställen vore sålunda för närvarande utarrenderade antingen av församling eller genom lokala myndigheter. På denna väg torde man efterhand komma fram till en ordning, enligt vilken de för utarrendering lämpliga boställena övertoges till förvaltning av församlingarna samt övriga boställen förvaltades av boställshavaren. Det funnes icke någon anledning att genom lagstiftning ingripa i den sålunda pågående utvecklingen, vilken för övrigt torde påskyndas, därest pastoraten övertog förvaltningen av prästboställena.

Det syntes icke heller lämpligt att meddela nya bestämmelser angående byggnadsskyldigheten på klockarboställena. Då församlingarna fått sig anförtrödd rätten att själva bestämma klockarnas kontanta avlöning, hade de i sin makt att därvid taga tillbörlig hänsyn till huruvida byggnadsskyldighet ålåg klockaren eller ej. Frågan hade därför knappast någon ekonomisk betydelse.

På hemställan av kyrkolagsutskottet beslöt kyrkomötet att för sin del godkänna lagförslaget, vilket beslut anmäldes för Kungl. Maj:t i skrivelse, nr 3, den 26 augusti 1932.

Den 13 januari 1933 anbefalldes Kungl. Maj:t kammarkollegium att avgiva utlåtande i ärendet, varefter kammarkollegium i utlåtande den 31 oktober 1933 anförde, att lagförslaget borde, om det funnes böra framläggas för riksdagen, dessförinnan omarbetas med iakttagande av vissa utav kammarkollegium i utlåtandet framställda erinringar.

Vid 1934 års riksdag hemställdes i motionen II: 448, att riksdagen måtte för sin del antaga det av kyrkomötet godkända förslaget till lag med vissa bestämmelser angående boställen för klockare och organister. Andra lagutskottet hemställde i utlåtande nr 28, att när frågan om lagstiftning angående boställen för klockare och organister för närvarande vore föremål för Kungl. Maj:ts prövning, motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

Slutligen kan nämnas, att 1932 års kyrkomöte i skrivelse, nr 12, till Kungl. Maj:t anhållit om fortsatt utredning rörande kyrkomusikernas ställning även som om framläggande av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet. Att de nuvarande bestämmelserna om klockare, organister och kyrkosångare i mångt och mycket äro bristfälliga, torde vara ställt utom tvivel. De olägenheter, som yppat sig, synas emellertid huvudsakligen beröra klockarboställena och deras förvaltning. Sedan 1921 års riksdag avslagit för densamma framlagt förslag avseende en lösning av klockarfrågan i dess helhet, har också Kungl. Maj:t såsom en särskilt angelägen partiell reform upptagit vissa spörsmål angående klockarboställena. Ett lagförslag i ämnet, som år 1932 antogs av kyrkomötet, har visserligen icke kommit att föreläggas riksdagen. Ärendet är emellertid fortfarande föremål för Kungl. Maj:ts övervägande. Och enligt vad utskottet förspott lär Kungl. Maj:t komma att inom den närmaste tiden göra frågan om en avveckling av ifrågavarande boställsväsende till föremål för ytterligare utredning. Utskottet anser det därför icke erforderligt, att riksdagen vidtager någon åtgärd i anledning av motionerna I: 20 och II: 60.

Det i motionerna I: 157 och II: 266 framförda kravet på bidrag ur kyrkofonden för avlönande av kyrkomusiker har, såsom av utskottets redogörelse framgår, tidigare stött på motstånd från kyrkomötets sida. I varje fall torde nämnda krav icke kunna bifallas utan att samtidigt vidtages reglering av dessa befattningshavares avlöningsförmåner. En sådan reglering har åter, huvudsakligen på grund av det ingrepp den skulle medföra i de kommunala myndigheternas självbestämningsrätt, mött allvarliga betänkligheter inom riksdagen, vilket framgår av den behandling klockarfrågan fick röna år 1921. Så länge klockarinstitutionen fortbestår i sin nuvarande form, synes det även kunna ifrågasättas, huruvida överhuvud särskilda åtgärder böra vidtagas för utjämning av de olika församlingarnas kostnader för dessa befattningshavares avlöning. Emellertid anser utskottet det icke vara utslutet, att förevarande spörsmål kunna komma i ett annat läge genom en avveckling av klockarboställsväsendet. Med prövningen av det i motionerna I: 157 och II: 266 framförda önskemålet torde därför böra anstå i avbidan på slutförandet av utredningen om klockarboställena.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa.

att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 17 mars 1936.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Åkerman, Anderson* i Hägelåkra*, *Klefbeck, Norling, Ekströmer, Henriksson, Karlsson* i Gillberga och *Verner Andersson*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist**, *Nilsson* i Antnäs*, fru *Östlund* samt herrar *Olsson* i Mellerud, *Johansson* i Bro, *Björling, Johnsson* i Kalmar och *Larsson**.

I behandlingen av motionerna I: 20 och II: 60 har herr *Berg* deltagit i stället för herr *Lindqvist*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.